

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Л.Н.ГУМИЛЕВА
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
L.N.GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY

Әбу Насыр әл-Фарабидің 1150 жылдық,
Абай Құнанбайұлының 175 жылдық және
С.М. Жақыповтың 70 жылдық мерейтойына арналған
«Жаһандану әлеміндегі адамның денсаулық психологиясы»
тақырыбындағы халықаралық ғылыми - практикалық конференцияның

МАТЕРИАЛДАРЫ

2020 жылдың 15 мамыры

МАТЕРИАЛЫ

Международной научно-практической конференции
«Психология здоровья человека
в глобализирующемся мире»
к1150 - летию Абу Насыра аль-Фараби,
175-летию Абая Кунанбайулы и 70 - летию С.М. Джакупова
15 мая 2020 года

PROCEEDINGS

International scientific conference about
«Psychology of human health in a globalizing world»
dedicated to 1150th anniversary of Abu Nasyr al-Farabi,
175th anniversary of Abay Kunanbayuly and
70th anniversary of S.M. Dzhakupova

15 May 2020

Нұр-Сұлтан, 2020

УДК 159.9 (063)
ББК 88,3
П 86

Редакционная коллегия

Қашхынбай Б.Б.-декан факультета социальных наук, (ответственный редактор)

Сламбекова Т.С. - профессор, заведующий кафедрой Социальной педагогики и самопознания

Айкинбаева Г.К. -кандидат педагогических наук, доцент

Мамбеталина А.С. -кандидат психологических наук, доцент

Нурадинов А.С. -кандидат психологических наук, доцент

Рыскулова М.М. -кандидат педагогических наук, доцент

Исаханова А.А. – PhD психологии

Организационный комитет

Ақымбек Г.Ш. -магистр психологии

Бурдесбекова У.И. -магистр педагогики

Құнанбаева А.Ж. -магистр психологии

Лекенова А.-магистр социальной педагогики и самопознания

Психология здоровья человека в глобализирующемся мире: Сб. науч. статей Межд. конф. города Нур – Султана. 15 мая 2020 г. /Под ред. Б.Б. Қашхынбай, Т.С. Сламбековой, Г.К. Айкинбаевой. – Нур –Султан: ЕНУ имени Л.Н. Гумилева. – 498 с.

ISBN 978-601-337-343-0

В настоящий сборник вошли материалы II Международной научно-практической конференции «Психология здоровья человека в глобализирующемся мире» к 1150 – летию Абу Насыра аль-Фараби, 175- летию Абая Кунанбайулы и 70- летию С.М. Джакупова. (город Нур Султан 2020 г.)

Материалы предназначены для молодых ученых, соискателей, студентов, магистрантов, докторантов, интересующимися проблемами психологии.

ISBN 978-601-337-343-0

©ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, 2020

©Кафедра социальной педагогики и самопознание

ЕНУ им Л.Н. Гумилева

7. Методика М. Рокича "Ценностные ориентации". -
<https://psycabi.net/testy/320-metodika-rokicha-tsennostnye-orientatsii-test-miltona-rokicha-issledovanie-tsennostnykh-orientatsij-m-rokicha-oprosnik-tsennosti-po-rokichu>

ӘОЖ 159.922

БАЛА ТІЛІН ДАМУ ТУРАЛЫ

Сапарбек Гүлнұр

6B01201-«Мектепке дейінгі тәрбие және оқыту» мамандығының студенті Нұр-Сұлтан қ. Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті (araylym.zharymbet@mail.ru)

Ғылыми жетекші: п.ғ.к., ӘП ӨӨТ кафедрасының профессоры
Н.П.Албытова

Бүгінгі білім беру мен тәрбие саласында жүріп жатқан жаңарулар межеленген мақсаттарға жету бағытындағы қоғамдық прогрестің заңдылықтарынан туындайды. Ұрпақты әлемдік ғылым мен прогресс деңгейіне сәйкес тәрбиелеу, оның рухани байлығы мен мәдениеттілігін, ойлай білу мүмкіндігін жетілдіру қоғамның басты міндеттерінің бірі болып табылады. Сондықтан да бүгінгі қоғамдық өзгерістер мектепке дейінгі тәрбие процесін жетілдіру, жан-жақты қолдау көрсету назарда. Мәселен, Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған Мемлекеттік Бағдарламасында: «Мектепке дейінгі ұйымдарда мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуға арналған мемлекеттік білім беру тапсырысы жан басына шаққандағы қаржыландыру нормативі бойынша бөлінетін болады. Көрсетілетін қызметті алушылар меншік нысанына және ведомстволық бағыныстылығына қарамастан мектепке дейінгі ұйымның кезектілігін басқарудың автоматтандырылған жүйесінде өз бетінше таңдайды. Нәтижесінде мектепке дейінгі ұйымдардың бәсекелестігі мен білім беру қызметтерінің сапасы артады - [1] деп көрсетілген. Бұл міндеттерді тұлғалық-бағдарлы, іс-әрекеттік тұрғыда жетілдіру жүзеге асыру үшін заман талабына сай парадигмаларды дұрыс қолдану қажеттігі туындайды. Ал іс-әрекеттік тұрғысынан келгенде оның негізгі компоненті ретінде психологиялық-эмоционалдық жағынан дамыған тұлға тәрбиелеуді негізгі қажеттілік деп түсіну керек.

Қазақстан Республикасының “Білім туралы” Заңында [2] “Білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі: жеке адамның шығармашылық, рухани және күш қуат мүмкіндіктерін дамыту, адамгершілік пен салауатты өмір салтының берік негіздерін қалыптастыру, даралықты дамыту үшін жағдай жасау арқылы ой- өрісін, эмоционалдық-еріктік күштерін байыту”, - деп атап көрсетілген. Осы міндетке сәйкес мектепке дейінгі кезеңде баланың ой-өрісін, психологиялық – эмоционалдық, еріктік күш-жігерін шыңдау негізінде тіл дамыту жұмыстарын жетілдіріп отыру қажеттігі туындайды.

Ғылымда тұлға дамуындағы тілдің маңызы, орны мен мәні физиология, анатомия, психология, философия, әлеуметтану, педагогикада салаларында жан-жақты зерттеліп келеді (Ж.Алтаев, Н.А.Аитов, А.И.Артемов, Р.Әбсаттаров, М.Дәкенов, Д.Кішібеков, Ә.Нысанбаев, М.Орынбеков, Ұ.Сыдықов, Ә.Тұрғынбаев және т.б. [3].

Балалардың таным әрекеті және психологиялық-эмоционалдық дамуы мәселесінің психологиялық аспектілерін отандық психолог-ғалымдар Ж.Аймауытов, Ә.Алдамұратов, С.Қ.Бердібаева, Қ.Б.Жарықбаев, С.Жақыпов, М.Мұқанов, Ж.Намазбаева, К.Оразбекова, Т.Тәжібаев, Х.Т.Шерьязданова [4] және т.б. зерделеген.

Сондай-ақ, шетел педагог ғалымдары Ш.А.Амонашвили, И.А.Зимняя, Я.А.Коменский, А.С.Макаренко, К.Д.Ушинский, және т.б. педагогикалық қарым-қатынаста эмоционалдық атмосфера орнату арқылы көздеген нәтижеге жету мәселесін әр қырынан зерттеген [5].

Психологиялық әрекет жалпы психикалық құбылыстардан, күйлерден және кісілік қасиеттерден тұрады. Психикалық әрекеттерге ықылас, түйсік, зерде, эмоция, ойлау, сана жатады. Адамның психикалық күйлері: абыржу, қажу, шаршау, жабығу, шабыт, белсенділік түрінде болады. Адамның санасы арқылы ұйымдастырылған психикалық қасиеттері: қабілеті, типтік ерекшеліктері, мінезі, темпераменті, әлеуметтік бағдары, талаптары.

Жалпы адамға тән құбылыс болғандықтан сана арқылы ұйымдастырылған қасиеттердің қатарында психологиялық-эмоционалдық даму туралы айтқанда мектеп жасына дейінгі кезеңге ерекше мән берілуі керек. Өйткені осы кезеңдегі психологиялық-эмоционалдық даму адамның тұтас өміріне ізін қалдырады. Қазақстандық кейбір психологтар «Біз балалардың алғашқы сәттерде болатын жасқануына, стрестік күйіне психикалық ширығып, қысылып, жайсыздануына бағытталған өз-өзін реттеуіне мүмкіндік беретін жеңіл психофизиологиялық жаттығулар қолданған жөн деп санаймыз» - деген пікірде [6].

Мектеп жасына дейінгі балаларға баланың туғанынан мектепке барғанға дейінгі жас аралығындағы балалар жатады. Олар 2-3 жастан бастап өзара қарым-қатынаста болып, мектепке өзінше тәжірибе жинақтап барады. Бұл кезеңдегі балаларды тек күн тізбегіне байланысты қарамауымыз керек. Оларды әлеуметтік тұрғыда да қарағанымыз дұрыс. Себебі оның өкен ортасы, денсаулығы, үй-тұрмысы, әлеуметтік-адамгершілік, психологиялық-эмоционалдық қасиеттерді қалыптастыруына, сол туған күнінен бастап 6-7 жас аралығындағы (мектепке барғанға дейін) баланың жалпы дамуына әсіресе, тілінің дамуына да байланысты.

Бала сөйлеу арқылы ойлау қабілетімен қатар өзінің психикасын да дамытады. Дегенмен, екеуінің арасында алшақтық та болуы мүмкін. Кейбір тәрбиешілер арасында «жөнді сөйлей алмаған баланың ақыл-ойы дұрыс дамымаған» деген қате пікір де бар. Ол дұрыс емес. Жөнді сөйлей алмаған бала біртіндеп сөйлеп кетуі болатын жәйт. Бұл оның психофизиологиялық дамуымен тікелей байланысты. Үш жаста баланың тілінің шығуы оның ақыл-ой дамуын қарқынды жүруіне ықпал етеді.

Мектепке дейінгі жастағы баланың зейіні, еске сақтауы еріксізден еріктіге, көрнектіден мазмұнды ойға, сөзге қарай дамиды. Әсіресе, түрлі-түсті заттар, есте сақтауға болатын қимыл-қозғалыс немесе есте қалатындай сөздер, яғни көрген затты сөйлеу арқылы бекиді. Осы кезеңде ата-аналар мен тәрбиешілер тарапынан баланың ес, зейін, жеке ойлау қабілеттеріне мән берілуі керек. Ересектер баланың сөзін қызықтай отырып әрі қарай дамытуды ойластырғаны жөн. Бірақ кішкентай баланың сөзін қызықтай отырып, баланың сөзін қайталаумен шектеліп, кекетуге болмайды. Ересектер кішкентай баланың сөздік қорын байытып, ойлау қабілетін тереңдетуге тиіс. Сонда ғана зейін мен ес қалыпты дамиды. Мұнда психологиялық-эмоционалдық қасиеттер ерекше орын алады. Олар баланың қызығуы, ден қоюы, ерікті меңгеруіне тікелей әсер етеді. Сезімдер мен эмоциялардың баланың іс-әрекетінде алатын орны зор. Қоршаған ортаны тіл арқылы тану жолында, ересектердің үлгілерін қабылдау эмоциясыз табысқа жете алмайды.

Эмоцияларды бірнеше топқа жіктеуге болады. Олардың бір тобы жағымды не ұнамды эмоциялар деп аталады. Бұлар жалпы адамның тіршілік қажетіне орайлас, оның ішкі өмірінің шарықтап, жан-жақты өсу шарттарының бірі болып табылады. Мәселен, қуаныш, сүйіспеншілік, көңіл-күй т.б. осындай эмоциялардың енді бір тобы жағымсыз не ұнамсыз эмоциялар делінеді. Бұлар – белсенді әрекетке азды-көпті нұқсан келтіретін сезімдер. Мұндай эмоцияларға қорқыныш, қайғы, абыржу, налу, үрейлену, т.б. жатады. Осы айтылғандармен қатар күрделі эмоциялар болып та бөлінеді. Қарапайым эмоциялар адамның органикалық қажеттерінің өтелу не өтелмеуіне байланысты туып отырады. Мысалы, күрделі түрлеріне көңіл-күй, аффект, құмарлық эмоциялары кіреді [7].

Мектеп жасына дейінгі балаларға тән қасиеттер:

- Біріншіден, осы жастағы балалар өзіне негізгі өмірлік қажеттіліктерді ересектердің көмегі арқылы қанағаттандырады.
- Екіншіден, материалдық, рухани, қызығушылық, эмоционалдық қажеттілігін отбасынан алады.
- Үшіншіден, бұл жастағы балалар қолайсыз жағдайда өзін-өзі қорғай алмайды.

Сондықтан да тәрбиеші балалардың психологиялық –эмоционалдық дамуына басшылық жасауда қарым-қатынас психологиясын дұрыс құра білуі қажет. Бұл олардың таным процестерінің дамуына, әсіресе тілдің бай әрі мағыналы болуын негіз болады.

Балалардың психологиялық-эмоционалдық дамуында тәрбиешінің қазіргі заман баласының сұранысына сәйкес жаңа педагогикалық технологияларды іздеп табуы қажетті шарт болып табылады. Олар театрландырылған, іскерлік, рөлдік ойындар, рефлексивтік-инновациялық дамытушы іс-шаралар болуы мүмкін.

Қоғамдық мәнді мақсаттар қойып, әр баланың психологиялық-эмоционалдық жетіліп, дамуына жайлы психологиялық жағдай жасай алатын балабақша сұранысқа ие болады. Тәрбиеші мен тәрбиеленушінің бірлескен

іс-әрекеттері нәтижелі болуы үшін бірнеше талаптар орындалуы қажет деп білеміз:

1. Бала тілін дамытуда нәтижеге жетерлік нақты және анық мақсаттар қою;
2. Тәрбиелік іс-шаралардың технологиялық мүмкіндіктеріне толық көз жеткізіп, тәжірибеге ендіру яғни, барлық жұмыс формалары педагогикалық тұрғыда дұрыс және балалардың қызығушылығына сәйкес болған жағдайда балабақша қызметінің өміріне толық ендіру;
3. Баламен кез-келген қарым-қатынаста әлеуметтік -психологиялық климат орнату.

Пайдаланған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020 – 2025 жылдарға арналған Мемлекеттік Бағдарламасы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 27 желтоқсандағы № 988 қаулысы.
2. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. 2007ж. (2012)
3. Нысанбаев Ә. “Қазақстан. Демократия. Рухани жаңару. – Қазақстан. Демократия. Духовные обновление” – Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 1999.
4. Мұқанов М.М. Ойды этно және лингвopsихология тұрғысынан дәлелдеу. Алматы-1971. 47 б.
5. А.С.Макаренко Собрание сочинений в 5-и томах. – М.: «Просвещение», 1971. – Т. 4. – 370 с.
6. Аубакирова Ж.К., Мамбеталина А.С. Тренингтерді ұйымдастырудың психологиялық ерекшеліктері. Әлеуметтік педагогика және өзін –өзі тану кафедрасының профессоры, п.ғ.к. Жұмабекова Фатима Ниязбекқызының 60 жылдық мерейтойына арналған республикалық ғылыми-әдістемелік семинар жинағы.-Астана: ЖҚС «Идеал ИС 2009», 2018.-358б..
7. Жұмасова К.С. Психология. – Астана: «Фолиант», 2006. 247-б

УДК: 681.3

ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И СИСТЕМЫ В ОБРАЗОВАНИИ

Сынгизова Ильгизя Сайфитдиновна

isyngizova@mail.ru

Магистрантка 2го курса специальности 6М010300 «Педагогика и психология» ЕНУ им Л.Н.Гумилева и БГПУ им. М.Ақмуллы (двудипломное образование)

Научный руководитель – Абдыхалыкова.Ж.Е.